

Balás P. Elemér (1883-1947), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja

Elemér Balás P. (1883-1947), Corresponding Member of the Hungarian Academy of Sciences

Balás P. Elemér a szegedi egyetem kimagasló egyénisége, egykori professzora volt. Nem alaptalanul nevezték őt az utolsó polihisztor magyar jogásznak, akiben a „kodifikátor, jogtudós, professzor és bíró” egy személyben jelent meg,¹ s akiről halálának hetvenedik évfordulóján is illő kötelességünk megemlékezni.

Szabadkán született 1883. január 28-án. 1905-ben a kolozsvári egyetemen szerezte meg jogi doktori diplomáját. Gyakorlati jogászként kezdte pályáját: először a makói járásbíróság fogalmazója, majd a szegedi törvényszék jegyzője, később a nagyikindai ügyészség alügyésze majd ügyésze lett. Fiatal ügyészként került 1916-ban az Igazságügyi Minisztérium törvényelőkészítő osztályára, ahol több mint két évtizeden át fejtett ki széles körű és maradandó kodifikációs tevékenységet. Mint miniszteri tanácsos került a törvényelőkészítő osztályról a Kúria bírói székébe.

Mint tudós, s mint a jogtudomány oktatója tulajdonképpen kezdettől a szegedi egyetemhez, illetve annak elődjéhez a kolozsvári egyetemhez kötődött, hisz ott szerezte doktori oklevelét. 1934-ben a szegedi egyetemen magántanárrá habilitálták a büntetőjog tárgyköréből, három évvel később pedig 1937. augusztus 18-án nevezték ki a Szegedi Egyetem polgári törvénykezési jogi tanszékére tanszékvezető egyetemi tanárnak. Tanszéki székfoglaló előadását "A modern perjogi tudomány fejlődési iránya" címmel tartotta, mely közlésre került a Kolosváry Bálint tiszteletére készült, 1939-ben megjelent Emlékkönyvben is.

A szegedi tanszék vezetője volt 1937-1940 között, majd 1940 októberétől a kolozsvári tudományegyetemen a magyar polgári és büntető törvénykezési jog, egyben az anyagi büntetőjog professzora volt, s emellett a Polgári és Büntető Törvénykezési Jogi Szeminárium igazgatója. A Kolozsvárott eltöltött négy év után 1945-től 1947-ben bekövetkezett haláláig ismét tanszékvezető egyetemi tanárként működött Szegeden, mint a büntetőjog és a büntető eljárásjog professzora.

1943-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választották, székfoglalóját "Perszemlélet és kriminálpolitika" címmel tartotta meg, bár már 1937-től aktívan részt vett az MTA munkájában, ugyanis az Akadémia Jogtudományi Bizottságának meghívott, majd később rendes tagja lett.

Elnöke volt a Szerzői Jogi Szakértői Bizottságnak, tagja volt a Törvényszéki Orvosi Vizsgálóbizottságnak, társelnöke az Iparjogvédelmi Egyesületnek, alelnöke a Sajtótudományi Társaságnak és a Társadalomtudományi Társulatnak.

Egyetemes érdeklődésű, vérbeli jogász volt, aki hosszú bírói és kodifikátori gyakorlata alapján a jog technikája felett teljesen és biztosan uralkodott. Ugyanakkor kiemelkedő tudós volt, aki a jogi megismerést a mesterség és technika fölé, a tudomány színvonalára kívánta emelni, ezért volt legkedvesebb műfaja az elmélyült kutatásról tanúskodó monográfia.²

¹ Ráczy György: Egy polihisztor magyar jogász emlékezete. Jogtudományi Közöny, 1983. évf. 412-413.

² Horváth Barna professzornak Balás P. Elemér temetésén elmondott búcsúbeszédéből.

Irodalmi munkássága 1912-ben kezdődött. Magyar, valamint olasz, német, francia nyelvű publikációinak száma meghaladja a kétszázat. Tudományos kutatásai során olyan kiemelkedően fontos kérdések foglalkoztatták, mint a kauzalitás problémája a büntetőjogban vagy a személyi és dologi szemlélet a jogban. Érdeklődéssel fordult a társadalomtudomány, a filozófia, a művészet- és kultúrtörténet, a hazai és a külföldi szépirodalom felé is. Egyetemi előadásait irodalmi utalásokkal élénkítette, mert szépirodalom fáradhatatlan olvasója is volt.

A jogtudománynak szinte nincs olyan területe, amelyen Balás P. Elemér ne alkotott volna maradandó értékű műveket. Fő kutatási területei a büntetőjogon kívül a magánjog, a szerzői jog és a sajtójog volt. Nizsalovszky Endre fogalmazott úgy, hogy mégis világosan felismerhető életművének nyílegyenes középvonala, amelyen haladva a legmagasabbra emelkedett: mint a büntetőjog művelője vált elismert jogtudóssá.³

Főműve: "Az okozatosság büntetőjogi problematikája" című 219 oldal terjedelmű monográfia, mely az okozatosság filozófiai tudománytörténetének foglalata is egyben, az MTA kiadásában 1936-ban jelent meg. Másik nagy terjedelmű monográfiája "A kiskorúak és gondnokoltak büntetőjogi védelme" (1943)

Büntetőjogi gondolkodását meghatározták az I. világháború vége felé jelentkező égető társadalmi kérdések, s előszeretettel foglalkozott a gazdasági bűncselekmények problematikájával. Ilyen munkái: "Az árdrágító visszaélésekről szóló törvény magyarázata", a versenyjog köréből ma is jelentős "A tisztességtelen versenyről" írt monográfiája és az erről szóló törvény kommentárja. Említést érdemel "Az uzsoráról szóló törvény magyarázata" is. Különösen időtálló javaslatokat tett a büntető perorvoslati reformmal kapcsolatban, anyagi büntetőjogi munkásságához szorosan kapcsolódik büntető eljárásjogi munkássága is. A büntető eljárásjog mélyreható változtatására mintául az angol jog intézményeit mutatta be. Akadémiai székfoglalója is a büntető eljárásjog köréből merített téma volt.

Nagy érdeklődéssel fordult a technikai fejlődés által felmerülő problémák megoldása felé is. Egész munkásságára jellemző a szellemi alkotások oltalma. Mint a szerzői jog és a sajtójog országosan elismert egyik legkiválóbb művelőjét tartották számon.⁴ Alig kezdődött meg hazánkban a rádiózás, 1927-ben írta meg a "Rádió, szerzői jog, sajtójog" című monográfiáját. "Sajtójogi gyakorlat" címmel a bírói gyakorlata alatt szerzett tapasztalatokat dolgozta fel a Sajtó Könyvtára füzetekben.

Számos tanulmányt írt a sajtódeliktumról, a szerzői jogi reformtörekvésekről. A Menyhárt Gáspár Emlékkönyvben jelent meg 1938-ban "Szerzői magánjogunk de lege ferenda" című tanulmánya, s 1947-ben, halálának évében jelent meg a "Törvényjavaslat a szerzői jogról" című munkája.

A civiljogászok számára Balás P. Elemér neve elsősorban a személyiség polgári jogi védelmének lényeges problematikájával kapcsolódik össze. Ő rögzíti azt a ma is helytálló tézist, hogy: "A személyiségi jog tudományának a személyiségből kell kiindulnia. Ez ellen vétenek azok az elméletek, melyek az ún. személyiségi javakból indulnak ki." - mondja a szerző a Szladits-féle Magyar Magánjog I. kötetében publikált tanulmányában.⁵ A Szladits

³ Nizsalovszky Endre megemlékezése. Jogászegyleti Szemle, 1948. 1-2.sz. 151.

⁴ Rácz György: uo.

⁵ Pólay Elemér: Balás P. Elemér születésének századik évfordulójára. Magyar Jog, 1984. 1. sz. 84-86.

Károly által szerkesztett nagy Magyar Magánjog című mű I. kötetében ő írta a személyiségi jogról, valamint a szerzői jogról szóló fejezeteket. Megemlíthető még "A kártérítés a Magánjogi Törvénykönyv javaslatában" című jelentős munkája.

Közigazgatási jogi irodalmi munkássága is ismert, valamint történelmi tárgyú, politológiai monográfiája "A Széchenyi-Kossuth ellentét hírlapi vitájuk tükrében" című 230 oldal terjedelmű munka. Jogelméleti, jogfilozófiai művei, dolgozatai találhatók az Angyal-, a Szladits- és az Illés Emlékkönyvekben.

Természetesen utalnunk kell arra is, hogy a másfél évtizedes tanári működése során tartott büntetőjogi, polgári- és büntető eljárásjogi előadásairól egyetemi jegyzetek készültek. Érdekességgént említhető meg, hogy a szegedi egyetem jogi karán 1946-ban elsőként szervezett "esti munkástanfolyam" hallgatói számára a büntetőjog tanulását segítő "vezérfonalat" készített és adott közre.⁶ Egyetemi előadásain kiváló pedagógiai érzékről tett tanúságot, élénk és változatos előadásmódja nem csupán lekötötte hallgatói figyelmét, hanem egész életükre emlékezetes hatással volt. Bibliográfiáját áttekintve még egy érdekesség: „Polgári Perjog” címmel készült 1940-ben egy összegyűjtött munka Balás P. Elemér előadásai és szigorlati kérdései alapján.

A szegedi egyetem kiváló, nemzetközileg is nagyra értékelt egykori római jog professzora, Pólay Elemér jellemezte Balás P. Elemért a következő szavakkal: "a legnagyobb tisztelet illeti annak a hazánk határain túl ismert jogtudósnak az emlékét, akinek életművében a kodifikátor, jogalkalmazó és jogtudós professzor-triász olyan egységben olvadt össze, mint az antik Róma jogászaiban, akiknek írásművei és szóbeli megnyilatkozásai mindig lehetővé tették fejlődő életviszonyok által támasztott követelmények kielégítését, s egyben kialakították a következő generáció jogászai gondolkodását."⁷

Végül felidézhetjük az egykori tudóstárs, kolléga és barát, Horváth Barna professzor búcsúszavait: "Ismertük tudós pályájának örömeit és keserűségeit. Most ismerjük sorsát is, amely így foglalható szavakba: későn kezdte és túl korán végezte. Hiszen csak 10 évet tölthetett tanszékén, a legnehezebb, legviszontagságosabb 10 évet, amelyet magyar professzor megélhetett. Ez a 10 év örölte fel testi erejét, és a gyorsan tűnő idő készletre fokozott munkára. A tudomány így használja el kimeríthetetlenül azokat, akiket kiválasztott. A tudós élete gyakran csak magvetés, amely az utána következő nemzedék munkájában szökik majd kalászbá. Így jutalmazza a tudomány az érte feláldozott életet a halhatatlansággal."⁸

Balás P. Elemér 1947. december 17-én, hetven évvel ezelőtt hunyt el.

(A megemlékezés forrásai a lábjegyzetekben is feltüntetett munkák.)

Juhásznő Zvolenszki Anikó egyetemi adjunktus (Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézete)

email: zvolena@juris.u-szeged.hu

---

⁶ Ráczy György: uo.

⁷ Pólay Elemér: uo.

⁸ Horváth Barna: uo.